

Kuranski propisi o odijevanju kao temelj egalitarnosti u islamu

Članak ukazuje na to da su određeni kodeksi oblačenja, koji su se uvažili u nekim islamskim zemljama, posljedica predislamske tradicije i patrijarhalnih interpretacija Kurana te da nisu u skladu sa jednim od temeljnih ciljeva religije - ispravljanjem krivičnih društvenih struktura. Iako se iz Kuranskih propisa, koji su predstavljeni u prvom dijelu članka, može razabrati da upute o odijevanju nisu bile postavljene zato, da bi se žene podredilo, neke se prakse pokrivanja koje su ostale na snazi sve do danas i koje su predstavljene u drugom dijelu članka, utemeljuju upravo sa Kuranom. Zato članak u trećem, zadnjem dijelu, ističe potrebu, po ponovnom čitanju Kurana i osvjestavanju o prvobitnoj namjeri islama.

Ključne riječi: odijevanje, pokrivanje lica, pokrivanje kose, hidžab, nikab, čador, burka, muslimanke

Dok smo na Zapadu navikli vidjeti časne sestre i nevjestice koje pokrivaju glavu velom, manje nam je uobičajeno vidjeti žene koje ga nose u svom svakodnevnom životu. Susret sa ženom koja pokriva glavu ili čak lice skoro neizbježno, ako se ne radi o trenutnom modnom trendu, podrazumijeva susret sa drugom kulturom i vjerom. Najčešće sa islamom. Pretpostavlja se čak, da je pokrivanje kose i lica islamska novost iako u Kuranu ne nalazimo niti jedan (eksplicitan) propis o pokrivanju lica. Zato je namjera ovog članka osvijetliti pozadinu tog fenomena i prezentirati Kuranske citate koji se odnose na pokrivanje žena a i muškaraca. Suprotno općenito prihvaćenom mišljenju da je pokrivanje kose i lica islamska novina, u Kuranu ne nalazimo niti jedan (eksplicitan) propis o tome. No, s obzirom na to da su se u islamskom svijetu ustalili i takvi običaji te zbog toga što je u zapadnim medijima prisutno mnogo nejasnoća glede naziva odjeće – izraz hidžab, primjerice, često se koristi za ono što je zapravo nikab – jedan je od

ciljeva ovog rada razjasniti upravo te nejasnoće. Predstavljajući različite vrste odjeće i njihove nazive, ovaj će rad ujedno ukazati i na heterogenost islamskog svijeta koja se, među ostalim, odražava i u nejedinstvenome načinu oblačenja. Na kraju će se sagledati osnovne crte rasprava o značenju i ulozi odjeće: od vrlo čestog zapadnjačkog stava da je razotkrivanje u islamskom društvu jedan od najočitijih znakova otpora postojećemu društvenom uređenju i položaju žena u njemu, do toga da je Irankama čador način pristupanja u javni prostor.

Izvori pokrivanja kose i lica u islamu

Pokrivanje kose i lica u islamu različito se objašnjava, ali među prihvaćenijim je tumačenje da se zapravo ne radi o islamskoj novini, već o nastavljanju predislamskih običaja. Zbog teških uvjeta nomadskog života već su predislamski Arapi željeli svoje žene zaštititi od pogleda stranaca, koji su predstavljali potencijalne neprijatelje. Različiti napadi, otimanja i silovanja bili su stalna prijetnja, pa im se činilo najboljim zaštititi žene velovima i različitim drugim pokrivalima.

Uz to, muslimanke su se ugledale na Perzijanke i Bizantinke (Rippin, 2000: 271) promijenivši tako namjenu pokrivanja: dok su se prve pokrivalo kako bi se razlikovale od žena iz nižih slojeva, muslimanke, koje su se s njima sretale na molitvi, počele su se pokrivate kako bi pokazale pripadnost istoj vjeri – islamu. (Esposito, 2003: 105) Njihovo je pokrivanje isticalo istost u vjeri dok su se imućne Bizantinke i Perzijanke pokrivalo kako bi isticale svoju različitost od žena nižih slojeva. Upravo ugledavši se na bizantinke i Perzijanke, neke su muslimanke počele pokrivate i lice iako njegovo zakrivanje u Kuranu nigdje nije spomenuto. U prilog tezi da se radi o predislamskoj praksi govori i činjenica, da je već Tertulijan u *De virginibus velandis* kršćanskim ženama za uzor dao Arapkinje o kojima je zapisao da si ne pokrivaju samo glave, već i lice, jer radije žive u polumraku, nego da pokazuju svoje lice. (Tertulijan: XVII/4)

Propisi u Kuranu i hadis o pokrivanju

U Kuranu možemo naći samo tri eksplicitna propisa o odijevanju: u poglavlju koje govori o sredstvima za sprečavanje bluda (Kuran 24:30–31), u ajetu koji govori o prepoznatljivosti muslimanki (Kuran 33:59) i u ajetu koji starijim ženama daje upute o odijevanju (Kuran 24:60).

a) Zaštita žena

Kažu, da Muhamed ženama nije propisao pokrivanje zato da bi im s tim uskratio slobodu već zato, jer je želio svoje žene i druge muslimanke zaštititi pred već spomenutim mogućim napadima, otimanjima i silovanjima. To možemo razabrati iz Kurana

33:59, gdje se ističe, da je pokrivanje ogrtačima potrebno, kako bi kćeri i žene muslimana bile prepoznate i pošteđene uznemiravanja. Unatoč dobroj namjeri koju možemo prepoznati iz tog uspostavljanja „sigurnog područja“, danas je takav diskurs teško prihvatljiv kako za žene tako i za muškarce. On naime implicira, da je muškarac nesposoban savladati svoje nagone i da su muškarci „po prirodi“ lovci koji vrebaju na lovinu. U konačnici takav stav ne degradira samo žena, koje postaju objekti te prisiljene živjeti u neakvoj mobilnoj izolaciji, već i muškarce, koji odjednom postaju bića niže intelektualne razine.

b) Moralno uzdizanje

U poglavlju koje govori o sredstvima za sprečavanje bluda ponajprije nailazimo na uputu muškarcima da okrenu svoje poglede i čuvaju svoje spolne ograne (Kuran 24:30). (Chebel, 1995: 104-105) Iako je poslanik nosio odjeću koja je pokrivala tijelo od ramena do zapešća i gležnja, uvriježilo se da je minimalno tjelesno područje, koje muškarac mora pokrivati, od pupka do koljena. To je u ono vrijeme važno ponajprije za muškarce koji su presiromašni da bi si mogli priuštiti cijelo „odijelo“. (Patel, 2003: 82) Tijekom vremena uvriježio se da bi pravovjerman musliman trebao u znamen visokocijenjene muževnosti nositi brkove i bradu. Kažu da je brada Božji propis i da treba za nju brinuti jednako pažljivo kao i za čistoću tijela i odjeće. Za bradu se smatra da ima i afrodizijski učinak na žene. (Chebel, 1995: 104-105)

Ta uputa je namijenjena muškarcima i bitna je iz dva aspekta: zato što je prisutna i zbog toga što je možemo usporediti s uputom ženama. Obraćanje muškima govori o tome, da treba opustiti malo prije spomenuto gledanje na muškarce kao na lovce te da su po Kuranu muškarci dužni obuzdavati svoje nagone. Isto važi i za žene: moć ili slabost jednih i drugih, žena i muških, nije u njihovoj fizičkoj moći i/ili slabašnosti, već u moralnom uzdizanju iznad njih.

Iz odlomka koji je upućen ženama (Kuran 24:31), možemo razabrati da ni žene, kao ni muškarci, ne smiju gledati u oči nepoznatima te da ne smiju dopustiti da se vide određeni dijelovi tijela. Budući da je nevjera u islamu jedan od najtežih grijeha, zabranjeno je (bilo) sve što bi moglo dovesti do nevjere. Zato islamski nauk osuđuje pornografiju, šund literaturu, prostačke šale, intimne tjelesne dodire, grljenje, ljubljenje muškarca i žene ukoliko nisu u braku, razgaljenost, izazovno oblačenje i slično. (Haverić i Haverić, 1991:39) Tu posebno mjesto ima – pogled. Po islamskom je učenju upravo pogled prvi korak na putu ka nevjeri. A zato što se smatra da su muškarci općenito agresivniji, Kuran najprije njima propisuje da odvrte svoje poglede i da paze na svoje sramne dijelove tijela, kaže Ismael A. Patel. (Patel, 2003: 80) Ali Kuran se odmah iza toga obraća i ženama te je postupno prevladalo uvjerenje da su žene iskušene i da ih muškarci moraju izbjegavati. To potvrđuje i hadis koji muškarce opominje da se čuvaju razgovora nasamo s tuđim ženama, jer nije moguće da bi muškarac bio sam sa ženom s kojom nije u rodu, a da je ne poželi ili pomisli na zabranjeno. (ur. Memić, 1984: 135)

Ženama propisana pokrivala, kao znak pravovjernosti, nisu bitna isključivo za ovaj svijet, nego i za posmrtni život. U Muslimovom hadisu čitamo da u raju neće biti žena koje se oskudno oblače, ni onih koje koketiraju ili zavodnički hodaju. (ur. El-Munziri, 2004b: 446–447). Odjeća, naime, nije namijenjena samo pokrivanju tijela, nego je bitna i iz eshatološkog gledišta, jer nije samo običaj, već etički ili čak teološki sustav. (Al-W. Bouhidba, 2004: 37) Čednost odražava pravovjernost koja u najširem smislu obuhvaća poniznost, suzdržavanje u stavu i ponašanju, izbjegavanje pretjerivanja i skromnu te neupadljivu pojavnost. To je, kao što tvrdi Ismael A. Patel, način života za koji odgaja Kuran i koji ima za uzor poslanika Muhameda. (Patel, 2003: 79) Žena koja se pokrije iskazuje svoju pripadnost skupini i pokornost Stvoritelju te islamski odgoj.

Inače se interpreti slažu da taj ajet, slično kao i prethodni, koji se odnosi na muškarce, poziva na uzorno ponašanje i oblačenje ponajprije zato da bi vjernice bile ponizne i skromne i, ujedno, da bi se zaštitio njihov besprijekoran moral. Iako na prvi pogled možda izgleda drugačije, izvorna namjera ajeta 24:31 dakle nije (bila) podčiniti žene, već spriječiti interakciju među ženama i muškarcima koja bi mogla dovesti do nepodobnog ponašanja. Segregacija i pravila oblačenja postala su normativna zato, da bi se ograničilo miješanje spolova, jer je to po islamskom uvjerenju glavni razlog bluda, koji uništava društvo i razdire moral. (Doumato, 2001: 170) Uoči susreta žene i muškarca, koji nisu u srodstvu, postoji opasnost da se pojavi tjelesna želja, jer njihovom susretu uvijek svjedoči sotona. U jednom od hadisa možemo čak pročitati, da žena dolazi u sotonovom obliku i da se mora zato muškarac, kad ugleda (tuđu) ženu, vratiti k svojoj, da bi tako odbacio ono što osjeća u duši. (ur. El-Munziri, 2004a: 681; ur. Memić, 1984: 135)

Podjarmljivanje žena u islamu dakle nije posljedica Kuranskih propisa, jer je iz Kurana moguće razabrati načelno izjednačenje žena i muškaraca. Ali ipak je Kuran poslužio kao temelj tom podčinjavanju i u praksi su se pravila o pokrivanju i osami žena postepeno pooštrila. (Schimmel, 2003: 27) Žene su postepeno postajale sve izoliranije i sve više se je ustaljivalo uvjerenje, da su žene zavodnice, koje moraju muškarci izbjegavati. Neki interpreti kažu, da je to djelomično bilo i posljedica kršćanskog pogleda na ženu kao Evu (zavodnicu) koja je zavela Adama (Wadud, 1999: 25) iako se u Kuranu nigdje ni riječju ne spominje, da bi Eva bila odgovorna ili čak kriva za iskonski grijeh.

c) Iznimka – starije žene

Naposljetku, u Kuranu nalazimo i nešto drugačiju uputu glede oblačenja žena. Ona kaže da nije nepoćudno ako se starije žene, koje se više ne namjeravaju udavati, ne pridržavaju strogo propisa o odijevanju, zadrže li pritom suzdržanost u oblačenju i ne pokazuju svoje ukrase. Unatoč tom propisu bolje je da ostanu kreposne i da ne skidaju odjeću (Kuran 24:60), jer žene imaju pri čuvanju obiteljske časti. To se vidi i iz činjenice da čast kćerke odražava čast obitelji njenog oca, (Keohane, 1988: 107–117) te stoga ne čudi ni iskazivanje kreposti u kasnim godinama. Samo tako mogu majke i bake biti uzor nevjestama i unukama, na čija se pleća prenosi breme očuvanja obiteljske časti.

d) Žene u pubertetu

U jednom takozvanom slabom (daif) hadisu, čitamo da je nepoćudno pokazuje li žena svoje tijelo nakon ulaska u pubertet, odnosno nakon prve menstruacije. Po tom hadisu dopušteno je imati otkrivene samo ruke do zapešća i lice. (Navodi Syed, 2005) Taj hadis problematičan je upravo zato jer nije autentičan (sahih) ili bar dobar (hasan) hadis, pa stoga ne bi smjeo utjecati na šerijatske zakone iako su se u nekim zemljama uvažile i prakse potpunog pokrivanja žena. (Navodi Syed, 2005) Iako su muslimani većinom suglasni oko toga da mora odjeća biti dugačka, neprozirna i labava kako se ne bi isticale ženske obline, razlikuju se oko toga što da li je potrebno pokrivati lice, dlanove i stopala. (Salleh, 1993: 114)

Različiti običaji oblačenja

Tijekom vremena različito se interpretiralo kakva je odjeća uistinu propisana muslimankama te se ona danas bitno razlikuje po oblicima, tkaninama i bojama. Različitu odjeću nalazimo u Maroku, Iranu, Afganistanu, Pakistanu ili kod muslimanki u Europi. Kako bi razumjeli te razlike, pogledajmo kako izgledaju pokrivala za glavu, haljine i kaputi, koje muslimanke nose.

a) Pokrivala za glavu – hidžab, al-amira, šajla i nikab¹

Najprepoznatljiviji komad odjeće kod muslimanki je marama. Dok na Zapadu sve marama više-manje svrstavamo u isti koš, muslimanke razlikuju najmanje tri vrste marama: hidžab, al-amira i šajlu. sva ta pokrivala pokrivaju prvenstveno kosu i vrat, dok lice ostavljaju otkrivenim. No, za razliku od hidžaba koji je jednodijelni, al-amira je sastavljena iz dva dijela, koja su obično u kompletu: cjevaste vrpce tijesno priljubljene uz glavu, koje pokrivaju kosu i djelomično čelo, a preko koje se nosi labavija i nešto šira vrpca što seže do ramena. U pokrivala za glavu ubraja se i šajla koja isto kao hidžab i al-amira ne pokriva lica. Šajla je najsličnija onomu što na Zapadu jednostavno zovemo šal. Ako je dovoljno široka, šajla se može zakopčati slično kao hidžab, a može se samo lagano prebaciti preko glave, jednom ili dvaput zaviti oko vrata i pustiti da krajevi slobodno padaju. Obično se ispod šala nosi pripijena kapica, na koju se može sapeti šal i koja sprečava da kosa slobodno pada na lice.

Kao što je spomenuto, na nekim se područjima ustalio i običaj pokrivanja lica. Ali, s obzirom na to da nijedno od opisanih pokrivala za glavu ne pokriva lice, uz hidžab, al-amira i šajlu, nosi se nikab. Nikab, koji uglavnom nose Saudijke, namijenjen je prije svega pokrivanju lica. Iako nikab u principu ostavlja otkrivenim predio oko očiju, neke muslimanke nose i takozvani „potpuni nikab“. U tom je slučaju prekriven i predio oko očiju, a potpunom nikabu obično spadaju i rukavice.

¹ Izvor fotografija: Desertstore, URL: <http://www.desertstore.com>, 21.3.2007

b) Haljine – abaja i džilbab

Abaja i džilbab haljine su koje se uglavnom nose u kombinaciji s hidžabom, al-amirom i šajlom. Abaja je duga i udobna, nikako tijesna, haljina koja se nosi ponajviše u Saudijskoj Arabiji i u Zaljevskim državama. Džilbab, dugačka i udobna haljina, poprilično je sličan abaji, ali se od nje razlikuje po tome što je u gornjem dijelu sličniji sakou negoli ženskoj haljini budući da ga obično krasi ovratnik. Uz to, džilbab se ne sastoji nužno samo iz jednog dijela, nego može biti sastavljen iz više dijelova – može se nositi s hlačama ili s dugačkom suknjom te preko majice, odnosno bluze. Džilbab se nosi pretežno u Jordaniji, Palestini i Siriji, a možemo ga naći i u Libiji i Alžiru.

c) »Kaputi« – kimar, čador i burka

Kimar je dugačak, pelerini nalik kaput koji pokriva kosu, vrat i ramena.² Obično pada preko bokova, a ponekad seže i preko koljena. Kimaru je jako sličan čador koji, prije svega, nose postrevolucionarne Iranke. Čador se od kimara razlikuje samo po tome što je duži i što obično seže do gležnjeva. Burka, najrigoroznija ženska odjeća islamskog svijeta, specifična je za Afganistan. Gusta tkanina potpuno pokriva cijelo tijelo, uključujući i lice, a samo malu vidljivost dopušta kroz gustu mrežu u predjelu očiju.

Podijeljena mišljenja glede pokrivanja

U vidu odjeće nasilje je bilo najvidljivije kad su u Afganistanu na vlast došli talibani i ženama zapovjedili nošenje burki, ili pak u Iranu, gdje poslije islamske revolucije poznaju čak moralnu policiju. Azar Nafisi piše o teheranskim ulicama punima automobila koje nazivaju Božja krv. Njihova je zadaća provjeravati dali žene nose marame na propisani način ili dali su možda našminkane ili pak u pratnji muškarca, sa kojim nisu u srodstvu. (Nafisi, 2004: 31) U tim i sličnim slučajevima možemo se opravdano upitati da li su propisi o odijevanju žena spojivi sa poštovanjem ljudskog dostojanstva i autonomije žena. Unatoč tome moramo paziti da ne zapadnemo u generaliziranje i stigmatiziranje te da svim muslimankama ne dodijelimo etikete podređenih i bezglasnih. Činjenica je, da se neke muslimanke same odlučuju za nošenje tradicionalne odjeće i s time izražavaju svoju kulturnu i vjersku pripadnost. Zato bi bilo pogrešno u ime demokracije i ljudskih prava pozivati k bezuvjetnom ukidanju nošenja hidžaba, jer bi s time, uz ostalo, prekršili i temeljna načela demokracije – među koja se ubrajaju i sloboda izražavanja i vjeroispovijedi. Po drugoj strani nije prihvatljivo ni nekritično promoviranje multikulturalizma, koje zanemaruje činjenicu ugnjetavanja žena i nasilja.

Naravno, nije lako odrediti granice i teško je izvana reći kada se radi o slobodnoj odluci, a kada o prilagođivanju uspostavljenim normama. Ipak, potrebno je prihvatiti

² Islamic Boutique, URL: <http://www.islamicboutique.com>, 21.3.2007

činjenicu, da nošenje propisane islamske odjeće nije uvijek oblik subordinacije žena. To je jasno uočljivo na primjeru o kojem piše Azar Nafisi u knjizi *Lolita u Teheranu: životopis u knjigama*:³ njena baka mjesecima nije izlazila iz kuće kada su u četrdesetim godinama prošlog stoljeća od nje zahtijevali da se razotkrije, dok se sama Azar Nafisi osjećala osramoćeno i poniženo kada su nekoliko desetljeća kasnije od nje zahtijevali da se pokrije. (Nafisi, 2004: 157) No, razlikuje li se Azar Nafisi od svoje bake? Čini se da se zapravo radi o vrlo sličnoj reakciji na nametnuto – otkrivanje ili pokrivanje. To je primjer dviju žena kojima je bilo oduzeto pravo da same odlučuju o tome što žele ili ne žele nositi. Radi se o tome da su ženska odjeća/pokrivala postala oruđe moći. Iako neke muslimanke naglašuju vjerski karakter marame i kažu da ona ponajprije odražava želju muslimanki da se pridržavaju islamskih propisa, jasno je da se, u slučaju kada nošenje propisane odjeće nije moguće izbjeći, odjeća shvaća i kao simbol i kao politički potez. U trenutku kada zakonodavac propiše neku uniformu i kada izbor više nije moguć, možemo reći da je život žena podređen interesima ustanova na koje same ne mogu utjecati. Ono što je najviše povrijedilo postrevolucionarne Iranke kada im je naredeno nošenje čadora, a njihove bake kada im je naredeno skidanje marame, jest prisila i nemogućnost slobodnog izbora. S toga gledišta, nema bitne razlike između Irana, gdje je čador propisan i gdje žene žive u strahu od kazne zbog mogućeg kršenja pravila, i Turske, gdje je ženama u javnim ustanovama službeno zabranjeno nositi marame. Prisilno i potpuno napuštanje tradicije, naime, nije ništa manje nasilno od nametanja isključivog, obveznog kodeksa oblačenja.

Zaključak

Vidjeli smo da potpuni nikab, iranski čador i afganistanska burka, kao najstroži običaj oblačenja, nisu izravno propisani u islamskim svetim spisima, nego su posljedica njihovih patrijarhalnih interpretacija. Propisi na koje nailazimo u Kuranu ukazuju, da je odjeća, koju propisuje islam, pripisana prije svega radi uspostavljanja moralnog reda i na zbog toga, da bi se ugnjetavalo žene. Unatoč tome ti propisi mogu poslužiti i podržavanju pogleda na ženu kao na iskušenje, zbog čega ju je potrebno pokriti i zatvoriti kako ne bi muškarca navodila na blud. Dakle, iako kuranski propisi ukazuju samo na kimar (Kuran 24:31) i na džilbab (Kuran 33:59), u pojedinim islamskim državama uvažila se i praksa pokrivanja žena „od glave do pete“.

Samo po sebi nameće se pitanje da li je moguće prevazi stoljetne prakse? Da li pozivanje na Kuran i na temelje islamske vjere može biti dovoljan? Da li je njihova reinterpretacija dovoljna za prevazilaženje ženama nenaklonih praksi? S vremenom je pokrivanje glave, vrata, ramena, a u nekim zemljama i lica, postalo sastavni dio identiteta muslimanki i zato duboko ukorijenjenih patrijarhalnih shvaćanja nije moguće promijeniti preko noći. Uz to, kako ističe Iranaka Ziba Mir Hosseini, u određenim kulturnim okruženjima tek potpuni nikab, čador ili burka ženama omogućuju

³ Hrvatski prijevod: Nafisi, A. (2005) *Lolita u Teheranu: životopis u knjigama*, Zagreb, Naklada Ljevak

prisutnost u dominantno muškom društvu i tako upravo ta odjeća, koja može odražavati i subordinaciju žena, postaje prvi korak ka njihovom uključivanju u javni život. (Mir-Hosseini, 1999: 96)

U islamskim zemljama se diskusija oko odijevanja žena svodi prije svega na nekoliko područja: dok su svi dosta suglasni oko toga da odjeća izražava pripadnost islamu i pokornost Stvoritelju, ostaju određene dvojbe oko političkih implikacija pokrivanja i zakrivanja islamskih žena: da li se doista radi o svojevoljnom i slobodnom izrazu otpora Zapadu i zapadnom modernizmu ili je pak tu na dijelu još jedna manipulacija sa ženama, koje tako ostaju u službi vladinih politika islamskih zemalja? A tu stupa pod upitnik i zapadno suprotstavljanje hidžabu i ostalim ženskim odjevnim predmetima. Jednako kao što možemo na pokrivanje muslimanki gledati kao na manipulaciju unutar samog islamskog svijeta, isto tako možemo i na zalaganje Zapadnjaka po njegovom uklanjanju gledati kao na želju po moći.

Naposljetku preostaje nam samo to, da priznamo, kako nema jednostavnih odgovora. Sa jednostavnim izjednačavanjem kulture i vjere, ne možemo razumjeti što je dio patrijarhalne kulturne ostavštine, a što su vjerski običaji. Zato je ponovno čitanje Kurana i svetih tekstova bitno iako to samo po sebi ne može ponuditi rješenja za suvremeno doba, niti ponuditi jednostavan preskok. Ali je u ponovnom čitanju tih tekstova moguće oživjeti osjećaj i osjetljivost za ono što je zapravo jedan od primarnih ciljeva religije: ispravljanje krivičnih društvenih struktura. Ako uspijemo prepoznati i prihvatiti taj socijalni vidik islama, možemo vidjeti, da pokrivanje žena nije bio pokušaj njihovog potlačivanja već poboljšanja njihovog tadašnjeg položaja. Upravo toga trebamo biti svjesni i danas, kad raspravljamo o odijevanju u islamu. Cilj tih rasprava ne bi trebalo biti poticanje k nekritičnoj imitaciji prethodnih praksi, vraćanje k izvorima, ili pak beskompromisno zabranjivanje nošenja tradicionalne odjeće, već bi cilj tih rasprava trebalo biti upravo promicanje osnovne ideje Kurana, da je potrebno ispravljati krivične strukture. I to bez obzira na to, da se one opravdavaju samim Kuranom ili tradicijom. Pronaći je potrebno nove, suvremenom dobu vlastite načine, kako bi se žene i muškarci mogli ravnopravno realizirati.

Literatura

Bouhidba, A. al-W. (1994) *Vrt milovanja: fenomen seksualnosti u islamu*, Sarajevo, Ljiljan

Chebel, M. (1995) *Encyclopédie de l'Amour en Islam. Érotisme, beauté et sexualité dans le monde arabe, en Perse et en Turquie*, Pariz, Payot & Rivages

Desertstore, URL: <http://www.desertstore.com>, 21.3.2007.

Doumato, E. A. (2001) *Women in Saudi Arabia. Between Breadwinner and Domestic Icon?*, u: ur. S. Joseph i ur. S. Slyomovics, *Women and Power in the Middle East*, str. 166-175, Philadelphia University of Pennsylvania Press

- El-Munziri, Z. A.-I.A. (ur.) (2004a) *Muslimova Zbirka hadisa (izbor)*, 1. knjiga, Zenica, Kuća Mudrosti
- El-Munziri, Z. A.-I.A. (ur.) (2004b) *Muslimova Zbirka hadisa (izbor)*, 2. knjiga, Zenica, Kuća Mudrosti
- Esposito, J. L. (2003) *Što bi svatko trebao znati o islamu*, Zagreb, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove
- Haverić, I. H. i Haverić, I. A. (1991) *Islamski brak i porodica*, Sarajevo, Haver
- Islamic Boutique*, URL: <http://www.islamicboutique.com/proddetail.asp?prod=khimar03>, 21.3.2007
- Keohane, A. (1988) *Bedouin. Nomads of the desert*, London, Stacey International
- Kuran* (2005) Tržič, Učila International
- Memić, J. (ur.) (1984) *Izbor Poslanikovih hadisa*, Sarajevo, Starješinstvo Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Sloveniji
- Mir-Hosseini, Z. (1999) *Islam and Gender: The Religious Debate in Contemporary Iran*, New Jersey, Princeton University Press
- Nafisi, A. (2004) *Prebiranje Lolite v Teheranu*, Mengeš, Ciceron
- Nafisi, A. (2005) *Lolita u Teheranu: životopis u knjigama*, Zagreb, Naklada Ljevak
- Patel, I. A. (2003) *Islam opredjeljenje mislećih žena*, Sarajevo, El-Kalem
- Rippin, A. (2000) *Muslims. Their Religious Beliefs and Practices*, London & New York, Routledge
- Salleh, K. M. (1993) *Islam, Nonviolence, and Women*, u: ur. G. D. Paige, ur. C. Satha-Anand, ur. S.Galliatt, *Islam and Nonviolence*, str. 109–122, Honolulu, Insitute for Peace University of Hawai'i
- Schimmel, A. (2003) *My Soul Is a Woman: The feminine in Islam*, New York, Continuum
- Syed, I. B.: *Is Head for Women Mandatory in Islam?*, URL: http://www.irfi.org/articles/women_in_islam/is_head_cover_for_women_mandator.htm, 19.4.2005
- Tertulijan, *On the Veiling of Virgins (De virginibus velandis)*, URL= »<http://www.tertulian.org/anf/anf04/anf04-09.htm>«, 08.11.2005.
- Wadud, A. (1999) *Qur'an and Woman. Rereading the Sacred Text from a Woman's Perspective*, New York, Oxford University Press

4.01

4.02

4.03

4.04

4.05

4.06

4.07

4.08

4.09

4.10